

DE DEELSECTOR VAN ERFGOEDBIBLIOTHEKEN

INPUT VOOR DE CONCEPTNOTA CULTUREEL ERFGOEDBELEID VAN DE VLAAMSE OVERHEID

Vlaamse Erfgoedbibliotheek i.s.m. CBA, EHC, KADOC, KULEUVEN, OBB, PBL, UA, UGENT
2015-05-06 – v2

INHOUD

A. De Vlaamse Erfgoedbibliotheek	2
B. Erfgoedbibliotheek en hun fundamentele rol in de maatschappij	3
C. De ontwikkeling van erfgoedbibliotheek	3
D. Cultureel-erfgoedveld: structuur en instrumenten	5
1. Een Vlaams collectiebeleid, naar een Collectieplan Vlaanderen	5
2. Een performante digitale en fysieke infrastructuur	6
3. Erfgoedbibliotheek worden ondersteund in de uitvoering van hun basistaken	7
4. Een gemandateerde en voldoende gefinancierde Vlaamse Erfgoedbibliotheek	7
5. Een rem op de stijgende personeelskosten	7
6. Een opleidingskader	8
7. Een faire regeling rond auteursrechten en beschikbaarstelling	8
8. Een genereus schenkingsbeleid	8
9. Internationalisering	8
E. Rolverdeling en (internationale) samenwerking	8
F. Andere relevante actoren binnen en buiten het cultureel-erfgoedveld	9
G. Prioriteiten	10

Context

In maart 2016 heeft de Vlaamse minister van Cultuur een langetermijnvisie over het cultureel-erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschap in Vlaanderen en Brussel voorgesteld in de vorm van de conceptnota die door de Vlaamse Regering is goedgekeurd.

Deze tekst is in mei 2015 door de Vlaamse Erfgoedbibliotheek opgesteld in samenspraak met alle erkende erfgoedbibliotheek, op vraag van de afdeling Cultureel Erfgoed van het departement CJSB en als onderdeel van het voortraject voor de conceptnota.

A. DE VLAAMSE ERFGOEDBIBLIOTHEEK

De Vlaamse Erfgoedbibliotheek is een **samenwerkingsverband van zes representatieve erfgoedbibliotheeken**: de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen, de Universiteitsbibliotheek Antwerpen (m.i.v. de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap), de Openbare Bibliotheek Brugge, de Universiteitsbibliotheek Gent, de Provinciale Bibliotheek Limburg in Hasselt en de Universiteitsbibliotheek Leuven (m.i.v. de Maurits Sabbebibliotheek).

Deze vzw is sinds eind 2008 het eerste en **enige instrument ter ondersteuning van erfgoedbibliotheeken** in Vlaanderen en Brussel. De werking van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek is schottendoorbekend: ze weeft een transversaal netwerk tussen organisaties die in verschillende domeinen actief zijn.

Het zijn er volgens de Collectiewijzer Erfgoedbibliotheeken minstens 170: openbare en universiteitsbibliotheeken, musea en archieven, documentatiecentra, klooster- en abdijbibliotheeken, wetenschappelijke verenigingen, enzovoort. Wat zij in al hun diversiteit gemeenschappelijk hebben, is de **zorg voor ons gepubliceerde erfgoed** (in schrift of in druk).

Tot nog toe zijn acht erfgoedbibliotheeken erkend door de Vlaamse overheid, maar in tegenstelling tot musea en culturele archieven mogen ze **geen Vlaamse werkingmiddelen** aanvragen. Nochtans leert onderzoek van de Universiteit Antwerpen (gepubliceerd in 2012 als *De wet van de remmende achterstand*) dat de noden van deze deelsector groot zijn.

De Vlaamse Erfgoedbibliotheek heeft als de decretale opdracht om voor de hele sector **expertise te ontwikkelen en te verspreiden over** de bewaring, de digitalisering en de (bibliografische en culturele) ontsluiting van bibliotheekerfgoed. Maar dit uitgebreide takenpakket staat totaal niet in verhouding tot de beperkte werkingmiddelen van 310.000 euro per jaar. En dat terwijl de nationale bibliotheken van onze buurlanden als benchmark gelden. Niettemin kon de vzw vanuit de samenwerking met haar zes partnerbibliotheeken op korte tijd enkele belangrijke, **kwaliteitsvolle instrumenten** realiseren ten dienste van het hele veld van erfgoedbibliotheeken:

- *UPLA*: een statistisch model voor schaderegistratie bij erfgoedbibliotheeken
- *STCV*: een online bibliografie van het handgedrukte boek in Vlaanderen vóór 1800
- *Cometa*: een model voor de uniforme beschrijving van collecties (i.s.m. PACKED en FARO)
- *Boekensteun.be*: een crowdfundingplatform voor conserveringsprojecten (i.s.m. VFL en KBS)
- *Abraham*: een catalogus van Belgische kranten bewaard in Vlaamse en Brusselse erfgoedinstellingen
- *Flandrica.be*: een virtuele Vlaamse erfgoedbibliotheek

De Vlaamse Erfgoedbibliotheek treedt in gremia binnen en buiten de cultureel-erfgoedsector op als **aanspreekpunt** voor en vertegenwoordiger van de erfgoedbibliotheeken. In die hoedanigheid dient zij onderstaande antwoorden in op de vragen die haar zijn gesteld door het departement Cultuur van de Vlaamse overheid. Deze antwoorden kwamen tot stand op basis van:

- onderzoek (o.a. *De wet van de remmende achterstand*)
- beleidsdocumenten die de vzw in het verleden heeft opgesteld (o.a. *Erfgoedbibliotheeken in actie*)
- documenten waaraan de vzw heeft meegewerkt (o.a. memorandi van het Cultureel-erfgoedoverleg en het BoekenOverleg)
- een rondvraag bij de acht erkende erfgoedbibliotheeken
- een brainstorm met de bestuursleden en het personeel van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek
- gesprekken met onze FARO-veldintermediar, Jeroen Walterus

Deze tekst werd eerst nog voorgelegd aan de acht erkende erfgoedbibliotheeken.

B. ERFGOEDBIBLIOTHEKEN EN HUN FUNDAMENTELE ROL IN DE MAATSCHAPPIJ

Erfgoedbibliotheeken dragen samen met archieven, musea en andere erfgoedbewaarders zorg voor ons **collectieve geheugen en intellectuele patrimonium**. Het kan daarbij gaan om zowel digitaal als fysiek erfgoed, van prachtig verluchte manuscripten over kranten en wetenschappelijke tijdschriften tot een e-boek. Erfgoedbibliothecarissen schenken zowel aandacht aan (de vormelijke kenmerken van) het object als aan de informatie die erin is opgeslagen.

Erfgoedbibliotheeken verzamelen en valoriseren actief en systematisch de informatie die in Vlaanderen rond diverse thema's is gepubliceerd. Zo dragen ze bij aan **de lees- en informatiecultuur** en garanderen ze dat burgers er kennis kunnen uit vergaren, voor studie, zelfontplooiing, creatie en innovatie. Door alle burgers zonder onderscheid toegang te geven tot de kennis die in het verre en recente verleden is geproduceerd dragen erfgoedbibliotheeken bij tot een **vrije en inclusieve samenleving**.

Als kennishub en **partner voor de wetenschappen** leveren erfgoedbibliotheeken bouwstenen voor de **kenniseconomie en innovatie** van de toekomst. Ze zijn **ambassadeurs** van de kunst, cultuur en wetenschap die in Vlaanderen wordt voortgebracht en beleefd. Zij dragen actief bij aan de **vorming van de identiteit** van een superdiverse cultuurgemeenschap. Juist omdat de inhoud van hun collecties zo breed is, wordt ze ingezet in **andere maatschappelijke domeinen**, zoals toerisme, media, natuur, jeugdwerk, gelijke kansen, de zorg

Om deze **democratische, maatschappelijke en intellectuele opdracht** te blijven vervullen in de 21e eeuw, moeten de opeenvolgende generaties van erfgoedbibliothecarissen voortdurend oog hebben voor de representativiteit en de relevantie van hun collecties.

- Dat begint bij een **actief, scherp afgelijnd verzamelbeleid**, dat rekening houdt met uiteenlopende doelgroepen, met oog voor nieuwe visies op erfgoed en voor actuele ontwikkelingen in onderzoek.
- Daarnaast is goede **ontsluiting en valorisatie** van de individuele werken essentieel. Alle collecties moeten volgens internationale standaarden geregistreerd zijn in online catalogi binnen een groter netwerk, zodat ze ook (inter)nationaal zichtbaar en raadpleegbaar zijn. Wat niet is geregistreerd, is onvindbaar en dus onbruikbaar.
- De collecties zelf moeten **in goede staat** blijven, zodat de informatie die erin is opgeslagen toegankelijk blijft en ook generaties na ons nog dit erfgoed op een authentieke manier kunnen beleven.
- Om de bruikbaarheid en zichtbaarheid van de collecties nog te verhogen moet deze kennis en informatie ook zo veel mogelijk **digitaal** worden aangeboden.

Kortom: om relevant te blijven moeten de erfgoedbibliotheeken blijven investeren in het verzamelbeleid, het duurzaam behoud, de digitale, actuele ontsluiting en het hergebruik van de collecties door een divers publiek, met het oog op het versterken van hun maatschappelijke en internationale rol.

C. DE ONTWIKKELING VAN ERFGOEDBIBLIOTHEKEN

Op korte termijn kan het cultureel-erfgoedveld zich enkel verder ontwikkelen mits een **duurzame herfinanciering**. Daarbij is een inhaaloperatie voor de deelsector van erfgoedbibliotheeken en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek wenselijk. Zo kan deze sector een volwaardig onderdeel worden van het erfgoedlandschap en het Cultureel-erfgoeddecreet.

Op een middellange termijn van 10 jaar moet prioriteit worden gegeven aan het **wegwerken van de grote achterstanden op het vlak van preservering, conservering en ontsluiting**. Daarnaast moeten de Vlaamse geheugeninstellingen de broodnodige digitale component van hun werking uitbouwen en

integreren. Digitale informatieverzameling en -verstrekking wordt niet langer gezien als 'kers op de taart' maar als kerntaak. Als we niet kunnen volgen in de omslag naar digitaal, zal dit ten koste gaan van de positionering van Vlaanderen binnen de kenniseconomie.

Wat moet er het komende decennium gebeuren, voortbouwend op de instrumenten, de praktijken en de expertise die vandaag reeds is opgebouwd?

Collectiebeleid

- **Het identificeren van voor Vlaanderen essentiële collecties.** Die dienen bij alle initiatieven met voorrang te worden behandeld. Het beheer en de beschikbaarstelling van deze collecties dient op alle vlakken een schoolvoorbeeld te zijn.
- **De realisering van een kader voor de systematische acquisitie van Vlaamse publicaties.** De nadruk hier ligt eerst op *born digital*-materiaal, dat momenteel nauwelijks wordt verzameld. Een geïntegreerde aanpak voor fysiek en digitaal materiaal is echter het einddoel.

Bewaring

- **De realisering van een solide, toereikende infrastructuur voor het duurzaam bewaren, beheren en ontsluiten van fysieke én digitale informatie-objecten.** Er zijn state-of-the-art erfgoeddepots en e-depots met alle daarbij behorende faciliteiten voor preservatie en conservatie. Die depots sluiten feilloos aan op de digitale registratie- en ontsluitingssystemen. De depotinfrastructuur is beschikbaar voor alle types van collectiebeheerders.
- **Het verder uitbouwen en verspreiden van expertise voor de duurzame bewaring van fysieke en digitale erfgoedobjecten** door gespecialiseerde centra. Deze centra zijn in staat om bewaarinstellingen bij te staan met advies en begeleiding op maat.

Beschikbaarstelling

- **Het wegwerken van de achterstand in de online ontsluiting van erfgoedcollecties.** Daarbij ligt de nadruk op een snelle, verkorte invoer die *alle* objecten identificeert. Beschrijvingen worden later verfijnd als daarvoor een beheer- of gebruiksnoodzaak bestaat.
- **Het integreren en consolideren van de bestaande registratie- en ontsluitingssystemen, om nieuwe digitale strategieën en technieken te kunnen implementeren.** De huidige technologische versnippering is een groot obstakel voor een geïntegreerde aanpak voor erfgoedbeheer- en beleid, en voor koppelingen naar aanverwante systemen in binnen- en buitenland. Collectiegegevens en digitale collecties moeten op een geïntegreerde en eenvoudige manier maximaal kunnen worden ingezet in onderzoek, onderwijs en de creatieve sectoren. Open data en open access zijn daarbij de norm.
- **Het organiseren van faire regelingen rond beschikbaarstelling en auteursrechten.** Dit zorgt ervoor dat de toegang tot recente informatie-objecten voldoende open is om collecties in te zetten voor democratische, maatschappelijke en intellectuele doeleinden.

Beheer

- **De realisering van een sterk netwerk van erfgoedbeheerders.** De sector van erfgoedbibliotheken is uitgegroeid tot een competent netwerk. Door intensieve samenwerking is een betere (ver)deling van expertise mogelijk. Het bevordert de coherentie en efficiëntie, en bijgevolg de slagkracht van de individuele erfgoedbibliotheken.
- **(Inter)nationale samenwerking, expertisedeling en benchmarking.** Het netwerk van Vlaamse erfgoedbibliotheken is nauw verbonden met andere netwerken: intersectoraal, federaal en internationaal. Samenwerking met buitenlandse bibliotheken en internationale organisaties verrijken de binnenlandse expertise.
- **Het aanboren van bronnen voor alternatieve financiering.** Beheerders van erfgoedbibliotheekcollecties tonen zich inventief en ondernemend als het aankomt op het in stand

houden en valoriseren van hun collectie of onderdelen ervan. Via crowdfunding, sponsoring en samenwerking met bedrijven creëren zij win-winsituaties, maken zij hun financiële basis breder en werken zij aan *cultural governance*.

Op de lange termijn van dertig jaar zijn de schotten tussen erfgoedbeheerders doorbroken en functioneren ze in een overkoepelend collectienetwerk. Zeker vanuit het perspectief van de gebruiker zijn de huidige grenzen tussen archieven, musea en erfgoedbibliotheken niet meer relevant. De erfgoedinstellingen van de toekomst zijn **geheugenplaatsen** die authentiek erfgoed beheren in *state-of-the-art* depots, zowel op fysieke dragers als in digitale vorm. Daarnaast zijn ze ook digitale **informatie- en kenniscentra**, waar onderzoekers en geïnteresseerde burgers vrij terecht kunnen voor de consultatie van verrijkte informatiebronnen.

Erfgoedbibliotheken spelen binnen het overkoepelend collectienetwerk een centrale rol op het vlak van informatiebeleid- en beheer. Ze houden zich bezig met toekomstgerichte curatie van informatie volgens de noden van de gebruikers. Zowel gedigitaliseerd als *born digital*-materiaal worden planmatig geregistreerd, bewaard en op een transparante (open en gestandaardiseerde) manier ter beschikking gesteld, met de nodige flexibiliteit om in te spelen op actuele ontwikkelingen.

Kortom: in een veranderende wereld waarin informatie en digitale toegang almaar belangrijker worden, blijft een centrale rol weggelegd voor erfgoedbibliotheken. Maar zelfs in de 'online' maatschappij moet er plaats zijn voor goed bewaarde historische bronnen en de authentieke beleving van de originele objecten.

D. CULTUREEL-ERFGOEDVELD: STRUCTUUR EN INSTRUMENTEN

Vlaanderen is rijk aan erfgoed en (gelukkig of helaas?) ook aan erfgoedbewaarders. Alleen al voor erfgoedbibliotheekcollecties tellen we 170 verschillende beheerders. Uit onderzoek uit 2012 blijkt dat erfgoedbibliotheken niet voldoende zijn toegerust om dit erfgoed volgens de regels van de kunst te bewaren, te ontsluiten en te digitaliseren. De studie werd veelzeggend *De wet van de remmende achterstand* gedoopt. De titel verwijst naar het feit dat veel erfgoedbibliotheken er niet in slagen om op de boot van goede praktijken en nieuwe ontwikkelingen te springen. Ze blijven verweesd aan wal en zien het schip wegvaren tot hij aan de einder verdwijnt.

Er zijn (als bakens of reddingsboeien?) dienstverlenende en ondersteunende organisaties in het leven geroepen, maar ook hun slagkracht is beperkt. Iedereen moet roeien met de riemen die hij heeft. De middelen zijn versnipperd en daardoor voor iedereen beperkt. **Het is hoog tijd voor de aangekondigde inhaalbeweging voor de cultureel-erfgoedsector.** Keuzes en prioriteiten dringen zich op. De noden en de waarde van het erfgoed moeten daarbij centraal staan. Daarnaast blijft netwerken en samenwerking in binnen- en buitenland essentieel. Niet vanuit besparingsoogpunt (want samenwerken vraagt tijd en coördinatie waarvoor ook middelen nodig zijn!) maar omdat velen meer weten en kunnen dan één.

Hoe kunnen de huidige instrumenten en structuren worden versterkt?

1. EEN VLAAMS COLLECTIEBELEID, NAAR EEN COLLECTIEPLAN VLAANDEREN

Voor een coherent en efficiënt beleid rond erfgoedcollecties is één beleidsplan voor heel Vlaanderen nodig. Dat wordt onderbouwd door drie instrumenten: een overzicht van alle collecties, een register met objectief cijfermateriaal over de schades aan deze collecties en een waarderingskader dat deze collecties tegenover elkaar afweegt.

- De eerste stap is een gedetailleerde **veldkaart** met collectiebeschrijvingen en -profielen. Die inventarisatie op collectieniveau (op basis van het Cometa-model) moet in elk geval gebeuren voor alle collecties die openbaar bezit of publiek toegankelijk zijn. Maar we raden aan om ook oog te hebben voor de belangrijkste private actoren. Op basis van het overzicht kunnen overlappingsen

worden geconstateerd, maar - wat belangrijker is - ook lacunes (bv. rond bepaalde cultureel-diverse groepen). Dit inzicht moet op termijn leiden tot gecoördineerde afspraken over (actieve en passieve) acquisitie en collectiemobiliteit.

Voor afspraken over de collecties van erfgoedbibliotheken is de Vlaamse Erfgoedbibliotheek het best geplaatst om de regierol te vervullen. De beschrijvingen, de profielen en de afspraken kunnen verder worden verzameld en ontsloten via de *Collectiewijzer Erfgoedbibliotheken*. De gegevens uit 2006 moeten enkel geactualiseerd en verbreed worden. Het instrument kan een bouwsteen zijn van een *Collectiewijzer Vlaanderen*, waaraan ook de archieven (met Archiefbank Vlaanderen), de musea en andere collectiebeheerders kunnen meewerken.

- Een tweede stap is de ontwikkeling van een Vlaams **schaderegister** dat de schadebeelden aan collecties op een coherente en efficiënte manier in kaart brengt. Dat laat zich vertalen in een algemeen beleid. De Vlaamse Erfgoedbibliotheek heeft daartoe al een goede tool ontwikkeld: het schaderegistratiemodel UPLA. Een vergelijkbaar model (UPAA) bestaat voor de archiefsector. Extra ondersteuning is nodig voor de ontwikkeling van aangepaste modellen voor andere types van erfgoed en voor een sectorbrede toepassing ervan.
- De ontwikkeling - in regie met alle deelsectoren en in dialoog met de erfgoedgemeenschappen - van een **dynamisch waarderingskader** is een derde belangrijk element dat voeding kan geven aan het Collectieplan Vlaanderen. Met objectieve criteria, zoals de inherente kwaliteit van collecties en hun belang voor de verschillende gebruikersgroepen, wordt het mogelijk om collecties in verschillende categorieën in te delen. Op basis van die indeling kan de overheid dan een passend ondersteuningsbeleid voeren met extra middelen voor de registratie, duurzame bewaring en digitalisering van collecties die essentieel zijn voor Vlaanderen.

Kortom: dit Collectieplan waarin de overheid per beleidsperiode haar prioriteiten vastlegt, vertrekt vanuit de sterktes en de noden van de fysieke en digitale collecties - ongeacht de beheerder. Het voorziet minimaal middelen voor de basiswerking rond collecties van Vlaams belang. Tegelijkertijd biedt het erfgoedbeheerders en hun besturen de nodige handvatten om zelf prioriteiten te stellen. De Vlaamse Erfgoedbibliotheek is goed geplaatst om hier voor haar veld een substantiële bijdrage aan te leveren.

2. EEN PERFORMANTE DIGITALE EN FYSIEKE INFRASTRUCTUUR

Een solide, toereikende infrastructuur met nodige omkadering is de basis voor een duurzame zorg voor en ontsluiting van collecties en de informatie die daarin is vervat.

- Er is grote nood aan **goed uitgeruste magazijnen** waarin objecten in de juiste omstandigheden kunnen worden bewaard en (preserverend/conserverend) behandeld kunnen worden. Duurzame, gezamenlijke depots, waarover Vlaanderen de regie voert, zijn een oplossing. Maar ook faciliteiten in afzonderlijke instellingen blijven noodzakelijk.
- De nood aan **digitale infrastructuur** is zo mogelijk nog groter. Publicaties verschijnen in toenemende mate in digitale vorm en er dreigt een digitaal zwart gat als er niet snel een oplossing komt voor de systematische acquisitie en duurzame opslag van deze bronnen. Samenwerking met verschillende partijen binnen én buiten de erfgoedsector is hier geboden.
- Aan beide soorten depots is een hele keten van werkzaamheden verbonden, zoals registratie, digitalisering, opslag in duurzame formaten of in aangepaste verpakking. Dit vereist bijzondere deskundigheid die lang niet overal aanwezig is. Depotwerking moet dan ook samengaan met **opleidingen, expertisedeling, dienstverlening en advies**. Alleen zo kunnen collecties goed beheerd worden en beschikbaar worden gesteld aan de gemeenschap, nu en in de toekomst.

De Vlaamse Erfgoedbibliotheek is vragende partij om - samen met de Vlaamse overheid en andere spelers – een rol te spelen in de overkoepelende regie van zowel digitale als fysieke depots.

3. ERFGOEDBIBLIOTHEKEN WORDEN ONDERSTEUND IN DE UITVOERING VAN HUN BASISTAKEN

Erfgoedbibliotheken bevinden zich vaak in de marge, zowel van de cultureel-erfgoedsector als binnen hun eigen (moeder)instellingen. Nochtans zijn **sterke erfgoedbibliotheken nodig**. Zij beheren waardevolle collecties en ontwikkelen er expertise rond. Het ontbreekt hen echter aan de nodige **middelen om achterstanden weg te werken**: om onontsloten collecties (zoals schenkingen) te registreren, om magazijnen goed uit te rusten, om verzuurde collecties te behandelen, om te digitaliseren... Het gaat hier gaat zowel over mensen als over instrumenten.

De acht **erfgoedbibliotheken met een kwaliteitslabel fungeren nu al als expertisecentra**, initiators van *good practices* en vraagbaak voor andere collectiebeheerders. Zes van hen vervullen op vraag van de overheid ook een actieve rol binnen de Vlaamse Erfgoedbibliotheek. Maar deze acht worden hiervoor niet beloond omdat er nog steeds geen werkingsmiddelen zijn voor erkende erfgoedbibliotheken.

De gelijkschakeling qua financiering van alle erkende collectiebeherende instellingen zou al een stap in de goede richting zijn.

Toch moeten we ons de vraag stellen of we het instrument van het kwaliteitslabel niet anders moeten invullen. Nu wordt dit label toegekend op basis van een kwaliteitsvolle uitoefening van de basistaken. Men kan echter pas aan standaarden voldoen als er genoeg middelen voorhanden zijn. Zo ontstaat een Mattheuseffect, en onthouden we broodnodige steun aan erfgoed dat belangrijk is voor Vlaanderen. **De waarde van een collectie** (zie ook waarderingskader) zou misschien een beter criterium zijn.

De Vlaamse overheid zou een ondersteuningsbeleid moeten voeren voor collecties van landelijk belang, ongeacht door welke publieke organisatie die wordt beheerd.

4. EEN GEMANDATEERDE EN VOLDOENDE GEFINANCIERDE VLAAMSE ERFGOEDBIBLIOTHEEK

De vele, vaak kleine erfgoedbibliotheken in Vlaanderen en Brussel hebben behoefte aan coördinatie, overkoepelende instrumenten en advies. Taken als expertisedeling, verspreiding van goede praktijken en internationale vertegenwoordiging, worden traditioneel toegewezen aan nationale bibliotheken. In het federale België is de Vlaamse Erfgoedbibliotheek het meest geschikt om voor deze sector dergelijke overkoepelende taken op zich te nemen. Vanuit haar decretale opdracht neemt het samenwerkingsverband nu al een **motorrol** op door erfgoedbibliotheken in Vlaanderen verder te professionaliseren door de opbouw en verspreiding van expertise. De huidige werkingsmiddelen van de vzw zijn echter volstrekt onvoldoende om deze taken geloofwaardig en doeltreffend te vervullen. De motor sputtert, en ontwikkeling van het veld gaat maar met een slakkengangetje vooruit. Bovendien zou het mandaat van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek voor coördinatie, kwaliteitsbevordering, continuïteit en zichtbaarheid nog sterker moeten worden geformuleerd. Pas dan kan ze als coördinator, kennismakelaar, stimulator en netwerker daadkrachtig optreden voor deze maatschappelijk relevante, maar tot nu toe ondergewaardeerde collecties en hun beheerders.

Kortom: Als Vlaanderen wil dat de Vlaamse Erfgoedbibliotheek haar rol ten volle opneemt, en bijvoorbeeld in dossiers zoals dat van de DBNL meer gewicht in de schaal kan leggen, is een duidelijker mandaat en meer realistisch budget noodzakelijk.

5. EEN REM OP DE STIJGENDE PERSONEELSKOSTEN

Expertise is cruciaal, maar deskundigen met een zekere anciënniteit dreigen stilaan onbetaalbaar te worden. Bij bepaalde types van organisaties (waaronder de Vlaamse Erfgoedbibliotheek) is personeel de grootste kostenplaats. Collectiebeheerders ontbreekt het vaak aan mankracht om basistaken kwaliteitsvol uit te voeren. Een verminderde RSZ-bijdrage of andere maatregelen zijn nodig om voldoende gekwalificeerde mensen in dienst te kunnen nemen of houden.

6. EEN OPLEIDINGSKADER

Erfgoedbibliotheken hebben nood aan goed opgeleide medewerkers die beschikken over vakkennis, operationeel en strategisch inzicht, relevante vaardigheden en attitudes. Er is ook behoefte aan conservatoren-restauratoren gespecialiseerd in bibliotheekmaterialen (papier, perkament, boek, boekband...). Ondersteuning en versterking van de huidige bibliotheek- en conservatie-opleidingen op alle niveaus (voltijds, deeltijds en bijscholingen) is essentieel. Bijscholing, bijvoorbeeld om mee te zijn met alle digitale ontwikkelingen, is evengoed een noodzaak.

7. EEN FAIRE REGELING ROND AUTEURSRECHTEN EN BESCHIKBAARSTELLING

De huidige regeling van auteursrechten stelt collectiebeheerders en andere organisaties voor grote problemen en belemmert het gebruik van collecties, zelfs voor onderwijsdoeleinden. De hedendaagse informatiemaatschappij vraagt een beter kader. We onderschrijven daarom de recente memorandi van het Samenwerkingsverband Auteursrecht en Samenleving.

8. EEN GENEREUS SCHENKINGSBELEID

Om private collecties te kunnen opnemen en valoriseren in het openbare domein zijn juridische en fiscale stimuli nodig die particuliere verzamelaars stimuleren om (delen van) hun collectie te schenken aan collectiebeherende instellingen.

9. INTERNATIONALISERING

De regeling rond 'residentiewerking' die erfgoedwerkers ondersteunt voor een langere leerperiode in het buitenland is nu enkel voor medewerkers van erkende musea en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek. De regeling moet uitgebreid worden naar het personeel van erkende erfgoedbibliotheken en archieven.

E. ROLVERDELING EN (INTERNATIONALE) SAMENWERKING

Beheerders van erfgoedbibliotheekcollecties werken in een breder veld, dat de laatste jaren sterk is geëvolueerd. Zonder de structuren geheel te her-denken, zijn enkele accentverschuivingen en clusteringen wenselijk om redenen van efficiëntie en transparantie.

Naast de basistaken die door collectiebeherende instellingen worden uitgevoerd zijn er verschillende rollen die (eventueel door dezelfde spelers) kunnen worden opgenomen:

- **Netwerking**
 - door gefaciliteerde samenwerkingsverbanden
 - rond thema's (zoals heemkunde, architectuur, landbouw, muziek, religie, ...)
 - met de bedoeling om tussen bepaalde actoren in de sector expertise rond die thema's uit te wisselen en met elkaar af te stemmen rond acties.
- **Dienstverlening**
 - door één of meerder organisaties
 - met de bedoeling om sectorbreed structurele ondersteuning te bieden
 - bijvoorbeeld rond basistaken, zoals behoud en beheer, digitalisering, collectiebeleid, publiekswerking, marketing en fondsenwerving en/of type erfgoed (museale objecten, documentaire collecties, immaterieel erfgoed)

- in de vorm van expertise (advies/begeleiding) en gedeelde instrumenten (bv. een gemeenschappelijk depot, een centrale catalogus of één beeldbank)
- Spelverdelers en doorverwijzers (waaronder een steunpunt) die (bijvoorbeeld voor een bepaalde regio) fungeren als draaischijf, **coördinator**, facilitator en procesbegeleider van samenwerkingen, onder andere sectoroverkoepelend overleg om het Collectieplan Vlaanderen te realiseren
- **Belangenbehartiging**, sensibilisering en vertegenwoordiging

Binnen al deze rollen moet de expertise die binnen collectiebeherende instellingen en bij private actoren aanwezig is maximaal worden gevaloriseerd. Dit kan binnen bestaande en nieuwe (netwerk)structuren waarbinnen de aanwezige expertise wordt uitgewisseld en verder versterkt. Omdat afstemming en overleg tijd en middelen kost moeten de instellingen hiertoe worden gestimuleerd en extra ondersteund.

Specifiek voor erfgoedbibliotheken is er afstemming en samenwerking nodig:

- Met de Koninklijke Bibliotheek van België die als onze nationale bibliotheek belangrijke collecties Flandrica beheert en een aantal wettelijke opdrachten uitvoert.
- Met bibliotheken in **Wallonië** en de Koninklijke Bibliotheek van Nederland, die voor Vlaanderen over belangrijke collecties beschikken.
- Binnen het Boekenoverleg om de gemeenschappelijke belangen van de brede **boekensector** te verdedigen met alle actoren die betrokken zijn bij de hele waardeketen van het boek.
- Met **openbare bibliotheken** omwille van de vele raakpunten in collecties en werking.
- Met wetenschappelijke bibliotheken, universiteiten, federale wetenschappelijke instellingen en andere onderzoekscentra in binnen- en buitenland om onderzoek op de best mogelijke manier te faciliteren en om erfgoedbibliotheken in staat te stellen te communiceren over de resultaten ervan.
- Met **CERL** (Consortium of European Research Libraries) als internationaal netwerk voor erfgoedbibliotheken, voor expertisedeling en benchmarking.
- Met **Europeana en relevante EU-projecten** zodat Vlaamse erfgoedbibliotheken hierin kunnen participeren.
- Met andere **internationale fora en netwerken** voor internationale profilering, expertisedeling, benchmarking en gezamenlijke projecten. Dit laatste is moeilijk zonder extra ondersteuning.

Voor dit alles kan (het netwerk van) de Vlaamse Erfgoedbibliotheek het platform bieden.

F. ANDERE RELEVANTE ACTOREN BINNEN EN BUITEN HET CULTUREEL-ERFGOEDVELD

- **Erfgoedbibliotheken bewegen zich niet uitsluitend in het cultureel-erfgoedveld**, wel integendeel. Het maakt nu net deel uit van hun sterkte dat zij ook een actieve werking hebben in andere domeinen zoals het onderwijs, de onderzoekswereld, het boeken-, kranten- en tijdschriftenvak, de openbare bibliotheken of het lokaal cultuurbeleid. Die banden zijn erg sterk, al kunnen die zeker nog verder worden aangehaald.
- **Erfgoedbibliotheekcollecties zijn overal te vinden**: als (deel)werking binnen diverse actoren uit het traditionele erfgoedveld (zoals musea, archieven en heemkringen) maar ook in het bedrijfsleven, in religieuze, wetenschappelijke of onderwijsinstellingen, in organisaties die actief zijn binnen de zorg- of natuursector of het domein van gelijke kansen, enzovoort. Zo hebben ze als sector linken met alle aspecten van de maatschappij.

- **Hun collecties en werking staan volop ten dienste van die maatschappij:** ze vervullen een belangrijke geheugenfunctie en treden op als informatiemakelaar van kennis uit het heden en het verleden. Typisch voor die dienstverlenende rol is dat ze hier doorgaans weinig mee op de voorgrond treden. Zeker de creatieve sectoren hebben veel te winnen bij goed bewaarde en ontsloten erfgoedbibliotheken.
- Voor de erfgoedbibliotheken is innovatie van levensbelang. **Goede contacten met technologiebedrijven zijn daarom essentieel.** Uitgevers als producenten van toekomstig erfgoed zijn essentiële partners. De overheid kan meedenken over het realiseren van een gezonde mix van ondernemerschap en publieke dienstverlening, waarin recht gedaan wordt aan de belangen van alle partijen.
- **Privéverzamelaars zijn nog onderbelichte actoren.** Zij kunnen schenkingen doen, maar ook hun expertise en hun collecties beschikbaar stellen aan andere collectiebeheerders. Hier ligt een taak voor erfgoedbibliotheken om zorgvuldig een netwerk van privéverzamelaars op te bouwen, met kwaliteit en betrouwbaarheid als basis. De bibliotheken moeten voldoende mensen en middelen hebben om deze kwaliteit te kunnen garanderen.
- **Er is nog veel te winnen in relaties met sectoren die het grote publiek bereiken: toerisme en media.** De aandacht die het project *Boekensteun* in de media heeft gegenereerd, toont aan dat er potentie is.
- **Erfgoedbibliotheken hebben tenslotte nood aan ambassadeurs:** verenigingen of personen die de bibliotheken of hun activiteiten bezoeken en anderen daarvan op de hoogte brengen. Een ander soort ambassadeurs zijn leden van creatieve sectoren, die collecties of objecten gebruiken als basis voor hun creaties: schrijvers, ontwerpers, architecten.

G. PRIORITEITEN

Voor de erfgoedbibliotheken zijn de volgende uitdagingen prioritair:

- Een Vlaams **collectiebeleid**, op basis van een veldkaart en een schaderegister, gekoppeld aan een waarderingskader
- Een performante **infrastructuur** voor digitale en fysieke collecties
- Ondersteuning van **erfgoedbibliotheken** zodat zij hun basistaken kunnen vervullen en hun collecties en expertise kunnen inzetten op het internationale toneel
- Een duidelijk mandaat en passende financiering van de **Vlaamse Erfgoedbibliotheek**
- Betaalbaar, voldoende opgeleid **personeel**

Voor meer toelichting zie onder *D. Cultureel-erfgoedveld*.